

ПАНЕГИРИЦИ ОБЈАВЉЕНИ ПОВОДОМ ПРВИХ ШТАМПЕНИХ РАДОВА У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ У ОБНОВЉЕНОЈ СРБИЈИ

Познато је да је прва српска државна штампарија прорадила на Ободу или Цетињу 1494. године, а у Београду је прва и то приватна, радила 1552. године. После тога, тек 1831. године прорадила је поново штампарија у Београду, али овог пута као државна. Дакле, требало је да прође 337 година па да се створе услови да се код Срба оснује и проради поново државна штампарија, овог пута у Београду, односно 279 година од времена када је у Београду постојала прва штампарија. Према томе, штампарија која је прорадила 1831. године у Београду друга је по реду српска државна штампарија, а друга штампарија у Београду. И у томе је значај ове штампарије, па зато треба да памтимо почетак њеног рада. Овај прилог је намењен сећању на тај тренутак.

1. Оснивање штампарије

После 1552. године неколико пута покушавано је да се у Београду оснује штампарија за потребе народа. У време од 1718. до 1739. године један део Србије с Београдом потпадао је под власт Аустрије, па је од 1726. била уједињена Карловачка са Београдском митрополијом. Митрополит Мојсије Петровић је 1730. године сазвао црквено-народни сабор, са кога је упућена молба аустријским властима и затражено одобрење за оснивање штампарије, и то у Београду. Ова молба је одбијена, а после неколике године су и аустријске власти напустиле Београд.

Доситеј Обрадовић је за време свога борава у Русији 1787. и 1788. године настојао да набави штампарију, али у томе није успео. Кад је избио Карађорђевог устанак, сматрао је да је дошло време за отва-

рање штампарије у новој Србији, која се рађала. Због тога је 1805. године писао из Трста у Црну Гору, митрополиту Петру I Петровићу, да жели поћи негде међу своје, где би могао отворити школу и основати штампарију за потребе школе и народа. Кад је ставио себи у задатак оснивање школе и штампарије, Доситеј је био свестан да се без тога не могу подизати култура и просвета, као и то да се без тога такође не могу остварити ни циљеви српске револуције под Карађорђем, јер је главни циљ Карађорђа и револуције био ослобођење и уједињење не само Срба већ и свих Југословена. Са својим жељама Доситеј је 1807. године дошао у Србију, где је идуће године основана Велика школа. И поред успешног рада у школи, Доситеј није био задовољан, јер није била основана штампарија. У писму августа 1810. године упућеном Димитрију Крушедолском и Софронију Реметском, јављао је да ће „ако се штампарија не намести“, напустити своје место и „где му драго штампарији“ поћи. Идеја Доситејева није остварена, јер је Карађорђевог устанак ускоро пропао.

За Милошевог устанка није се могло мислити на оснивање штампарије, јер се највише радило на проширењу Србије. Али, већ 1816. српска депутација у Цариграду тражила је и дозволу за оснивање школе, развијање науке и оснивање штампарије. Турска дуго није давала права која су Срби тражили. Она је одуговлачила преговоре и тек 1826. године дала сагласност да Срби могу подизати болнице, школе и штампарије, али није ту сагласност спровела у дело.

Док су Срби водили преговоре са Турцима, радили су и на оснивању штампарије. Димитрије Давидовић писао је 1821. године кнезу Милошу и молио га да оснује „школе

за децу српску и типографију за школе њине“. Он је тада писао и Совјету, коме се нудио да дође у Србију да заведе школе и штампарију. Чак је предложио да пренесе из Беча своју штампарију. Том приликом нагласио је за штампарију: „Упоредо са школама приноси највећу част к просвештавању народа једног типографија простирајући по народу књиге, које би се морале преписивати.“ Давидовић је после тога исте године дошао у Србију, и ту је без успеха радио на оснивању штампарије.

Године 1825. био је у Русији Михаило Герман као кнежев делегат и тамо заступао српске интересе. Кнез му је дао новац за куповину штампарије, али овај то није учинио. У то време била је једна штампарија понуђена на продају Србији. Нашао ју је Николај Иванович Греч (1787—1867), учени писац и штампар. Не зна се, међутим, зашто је Герман није купио.¹

Кнез Милош је 1827. године дао новац и Вуку Караџићу и поверио му да се постара за набавку штампарије. Због спољних политичких компликација, нарочито у односима између Русије и Турске, није ни Вук могао извршити свој задатак, јер му је кнез накнадно јавио да прекине преговоре око набавке штампарије.

Новим успешним ратом Русија је приморала Турску да 1829. године потпише мир у Једрену. Овај мир нарочито је значајан за нас. Турска је морала да приступи испуњавању обавеза према Србији. Због тога је у септембру 1829. године издала први, а у августу идуће године други хатишериф, у којима стоји: „Срби могу оснивати своје болнице, штампарије и школе.“ Од тада више нису постојале сметње за оснивање штампарије у обновљеној Србији.

Од пролећа 1830. године боравили су у Петрограду Аврам Петронијевић и Цветко Рајевић, које је био послао кнез Милош да у руској престоници тумаче српске жеље и захтеве. Када су обавили тај посао, кнез им је, у јесен исте године, дао у задатак да купе штампарију. Они су и овај посао обавили; купили су штампарију и крајем исте године послали је у земљу, где је прispела у мају 1831. године.

Набавка штампарије, њено преношење и почетак рада у њој су, свакако, догађаји који спадају у прворазредна достигнућа српског народа тога времена, јер се од тада могла лакше развијати наша књига.²

2. Штампане првог „слова“ и прве књиге

У првој државној штампарији у обновљеној Србији објављени су панегирици поводом штампања *првог слова и прве књиге*. У вези са тим треба прво дати одговор на питања: 1) Кад је и у чему објављено прво слово? и 2) Кад је и која прва књига штампана?

а) Кад је и у чему објављено прво слово?

Поуздано се зна да је штампарија почела радити у јесен 1831. године штампањем протокола, објава, пасоша и сличног. Сачуван је први рачун Штампарије, по коме се види чиме је почео рад. Рачун је састављен 10. фебруара 1832. године. У њему је под бр. 1 забележено да је упутство против колере, звано *Cholera morbus*, штампано 9. септембра 1831. године у 50 примерака. То је свакако, колико се зна, први рад пуштен из Штампарије,³ и зато се може рачунати да је у њему штампано прво слово.

б) Кад је и која прва књига штампана?

Тек 1832. године штампане су прве књиге у Београду. Било их је три. Којим су редом узимане у рад може се претпоставити на основу датума одобрења за штампу означених на књигама. Одобрење за књиге давано је овим редом:

1. Саборъ истине и науке. Одъ Јована Стеића, Доктора медицине. У Београду, у Кнежевско-Србској Књигопечатни. 1832.⁴

2. Песма о случайной буни Срба противъ Даия и о срећномъ изображенію пыны народны дѣла. Састављне Гавриломъ Ковачевићемъ. Садъ другий путъ издана трошкомъ Глигорія Возаревића, Књиговезца и Књигопродавца. У Београду, у Княжевско-Србској Печатни. 1832. Уз ово дело, у продужењу, је и друго под насловом: Србском роду списано и посвећено одъ Н. Стаматовића. Заједнички корични наслов је: Србска стихотворения. Сочинѣна одъ Ковачевића и Стаматовића. У Београду. Кодъ Глигорія Возаревића. 1832.⁵

3. Политическо землѣописание за употребленіе србске младежи одъ Димитрија П. Тирола, У Београду, У Княжеско-србској књигопечатни. 1832.⁶

Која је од ових књига прва штампана? Глигорије Возаревић је 10. августа 1832. године писао кнезу Милошу, пославши му

Списак

у Правителственој Типографији наредитачки, Школки, Црквеном и грађански, књига по хронолошкој реду.

Година	№	Заглавје књиге.
1832		
15. Мај	20	Критика делова гра(в:), издао Ј. Јакшић.
6. Август	24	Тесна о судској дужи Срба против Владе, издао Ј. Водаровић.
27. "	25	Сабор истине и Науке одб. Дра. Јована Савића.
2. Септ.	26	Политическо Земствовање. Одб. Димитриј П. Милоша.
19. Марс	40	Живот и Прикључење Димитриј Обрадовића, издао. Водаровић.
"	43	Руководство к'з Аритметика. Одб. Ђор. Зорка.
27	45	Аритметика, из 2 књига. Не издадено од кога е, и ко е издао.
2. Април	46	Историја Славено-Српског народа. Одб. Милош. Видановића.
2. Мај	48	Словенско-Бугарски.

Почетак „Списка“ књига штампаних од 1832. до 1842.

Début de la «liste» des livres imprimés de 1832 à 1842.

том приликом на дар три примерка Ковачевићеве и Стаматовићеве књиге „аки прво из новозаведене светлости ваше Печатње изишавше дјело“.⁷ Он је њу унео и у списак штампаних књига и дао јој прво место.⁸

Ово Возаревићево тврђење не може се прихватити, јер други савременици нису ову књигу сматрали за прву штампану књигу у новозаведеној штампарији.

Зна се да је Стејићева књига прва одобрена за штампу и да је била у штампи маја 1832. године. Он је 16. маја обавестио Вука о штампању књиге, па је том приликом нагласио: „Мени је доста мило, што ће ова моја књига први посао наше Србске Типографије бити.“⁹ Вук је 23. маја писао из Земуна Адаму Драгосављевићу у Вуковару: „Ово доба биће готова Стејићева књига („Сабор истине и науке“) у Београд-

ској типографији.“¹⁰ Према Вуку Стејићева књига је објављена пре 27. јуна. Тога дана он је саопштио Копитару „знатну новину из Србије“. Том приликом је писао: „Стеић, ономадне у четвртак пребегао из Београда у овдашњи контумац! Али је још знатнији и смешнији догађај, зашто је пребегао.“ Наиме, негде око Ускрса кнез је поставио Стејића за учитеља своје деце, и овај је, док је био у тој служби, послао своју књигу у Београд, па је почну штампати „без цензуре“. Пошто се „четири табака нашампају“, из Крагујевца је затражен рукопис од Штампарије. „Цензура (тј. Милош и његови секретари) нађе, да у књизи нема ништа противно, зато се рукопис потписан и печатом потврђен врати у Београд са заповешћу, да се одма штампа, а и сам Милош (у своје време) јави Стеићу у Пожаревац, да је рукопис његов само формалитета ради

и за пример другима у Крагујевац искат.“ После тога је Стејић отпуштен из службе, а када је дошао у Београд да заврши штампање своје књиге, „а то још одавно дошла из Крагујевца заповест, да се књига његова, од које је већ 15 табака штампано, *више не штампа*“, док кнез не дође у Топчидер. Кад је Стејић то сазнао, писао је у Крагујевац и молио је да се та заповест укине. Тада му је Књажева канцеларија, по заповести кнеза, јавила да се његова књига не може штампати, и то због правописа којим је рукопис писан, све док се не препише са дебелим јером и док се не наведе одакле су узета поједина места за превод и од кога писца. Када је Стејић добио овакав одговор, идућег дана је пребегао у Земун. На крају

тога писма Вук је нагласио: „Овај догађај с *првом* књигом из Књажевске типографије показује, што смо *ми* знали пре, да се књиге *само* онде могу штампати, где имају закони (макар каки, само да су *постојани*).“¹¹ Нема сумње, прво штампање Стејићеве књиге било је готово пре 19. јула. То се види и из Вукова и његова писма, упућеног тога дана Копитару. Он је тада писао: „Сад ми се Забаве изнова штампају, као што родољубци желе.“¹² Вук је писао из Земуна, такође Копитару, и то 22. августа: „У Београду је изашла *прва* (осим Стеићеве) књига, у којој су две књижице (прештампане), обе забрањене на овој страни, тј. овдашњег књиговесца Г. Ковачевића

Први рачун Књажеско-србске књигопечатње сачињен 10. II 1832

Première facture de l'Imprimerie de la Principauté de Serbie faite le 10 février 1832.

Rechnung

Königlich-serb. Buchdruckerei, Belgrad.

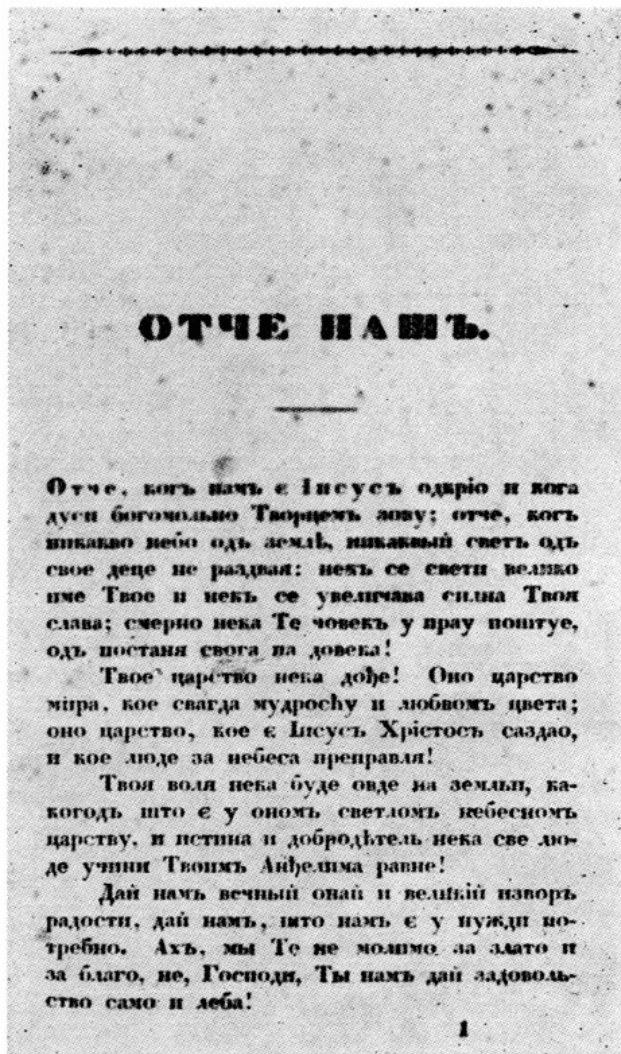
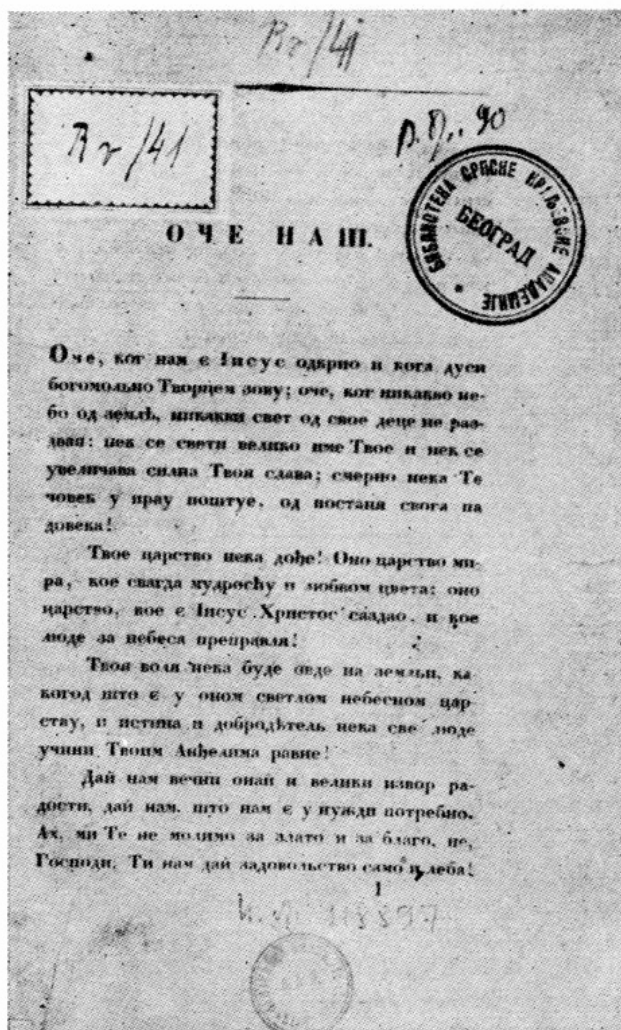
Datum	Gegenstand.	Preis		Total
		Denar	Grain	
1831.				
20. 9.	50 K. Holz	1	11	
	1 K. Holz	4	9	
10.	4 K. Holz	5	2	36
23.	1 K. Holz	4	9	
	1/2 K. Holz	3	9	
	1/2 K. Holz	3	9	
	1/2 K. Holz	3	9	
1832.				
30.	200 K. Holz	6	36	
		G. 35	58	91

Belgrad am 10 Febr. 1832.

о буни српској 1804. и некога капетана Стаматовића, „Славно србском роду и обществу“.¹³ Овде је Вук нарочито истакао да је „осим Стеићеве“, тј. после прве штампане књиге, и то Стејићеве, прва књига по реду Ковачевићева и Стаматовићева. Ово је још боље одредио у писму од 24. октобра, упућеном самом кнезу Милошу, где каже: „Које од доктора Стеића, које од други овде на парлаторији разумео сам, да сте ваша светлости издали заповест, да се у Србији не штампају књиге ни по мојој нити и по којој другој ортографији осим славенској; и да се књига поменута доктора Стеића ‘Сабор истине и науке’ сад и по други пут у Београду на ново штампа зато што је најпре била наштампана без њ, њ и њ [...]. До сада су само две књиге штампане, а за обе ја мислим, да би боље било, да нису штампане. За прву [Стејићеву] сам

Прва страница текста забрањене Стејићеве књиге

Première page du texte du livre de Stejić interdité.

Прва страница текста Стејићеве књиге поново штампане

Première page du livre de Stejić, reimprimé.

вам већ казао (као што сами знате), да је против вас и вашег владања, а у дргој су две књижице [Ковачевића и Стаматовића], обе забрањене на овој страни!¹⁴

Берман је 7. септембра послао кнезу штампано „перво ово већег содржанија дјело“, и са њиме посвету самом кнезу, поводом штампања прве књиге. Два дана доцније, 9. септембра, Исаиловић је обавестио кнеза да су по његовом наређењу изчупани из Стејићеве књиге листови на којима је била посвета Милану Обреновићу, и питао га је да ли може књигу послати претплатницима у Србији и Аустрији.¹⁵ Треба овде напоменути и то да су сачувани примерци са и без посвете Милану Обреновићу. Они се налазе у Народној библиотеци — Одељење старе књиге и рукописа. Један примерак са посветом

видео сам и у Библиотеци академије СССР у Лењинграду (сигнатура XXVI, 3, 227).

Стејићева књига је поново штампана пошто је поново слагана и преломљена.¹⁶ Берман је 14. септембра известио кнеза да су поправљене словне и правописне грешке „у првом печатаном делу“. Коректуру првих табака поправљених вршио је Димитрије П. Тирол, а остале Димитрије Исаиловић. Делови књиге су поправљени новим слагањем, а мале и незнатне грешке дате су на крају књиге. „Главне погрешке“ исправљене су, о чему се имао кнез уверити „из прикључене књиге“.¹⁷

Да је Стејићева књига од стране савременика сматрана као прва штампана књига у Милошевој штампарији има још једна потврда и код Вука. Он је писао из Беча 28. децембра 1832. године А. С. Шишкову у Петроград, и послао му примерке књиге Стејићеве и Ковачевићеве са Стаматовићевим стиховима. Том приликом Вук је нагласио да му шаље за Академију „одинъ екземпляръ первой книги изъ новой сербской типографии въ Бѣлградѣ: „Саборъ истине и науке“ и одинъ екземпляръ стиховъ“ цару и од књаза и народа „при случаѣ печатанія первой букви въ сей типографіи. Сія первая книга најпаче достапамятна не тољко по тому, что первое издание оной, по совершенномъ напечатаниу, запрещенна еще въ типографіи, хотя в манускриптѣ одобрена цензурою“, када ју је кнез Милош потврдио потписом и печатом, него је значајна и зато што је њен писац Стејић због тога морао побећи из Србије у Аустрију.¹⁸ На крају, Васиљевић је 20. маја 1833. године писао из Земуна Вуку: „Пре неколико дана добио је Берман од краља пражског златну колајну од 24 дуката за спомен, што му је послао прве *Abdrücke* нове печатње, а то су биле књиге г. Стејића.“¹⁹

Према томе, може се, на основу наведених доказа, сматрати да је Стејићева књига штампана као прва књига у новозаведеној штампарији у Београду 1832. године. Потврда за ово налази се и у писму кнеза Милоша од 12. септембра исте године, чији текст се наводи даље у овом раду.

Овде треба додати да се у заоставштини Вука Караџића, у остацима његове библиотеке, која се чува у Централној библиотеци Срп. академије наука и уметности, под сиг. Рв 41, налази оштећен примерак забрањене Стејићеве књиге.²⁰ То је у ствари првих 12 неповезаних табака (пети, шести и седми табак су у дупликату) и без насловне стране.

Попечитељство просвештенија је 4. августа 1842. године наредило Типографији да сачини списак дотада штампаних књига и достави га Попечитељству. Типографија је то урадила и списак послала, уз пропратни акт од 12. августа, у коме је нагласила, „да су листови од год. [1]835. из Деловодног протокола, у којему све што се напечата назначено бити мора, без сумње још од тадашњег фактора Ал. Бермана подерати, и због недостатка назначенија овог у год. [1]835. напечатане књиге у прикључени списак из „Голубице“ I части извадио. Исто тако, из „Голубице“ стављене су и оне књиге, где у настојећем списку № Деловодног протокола назначења не стоји“.

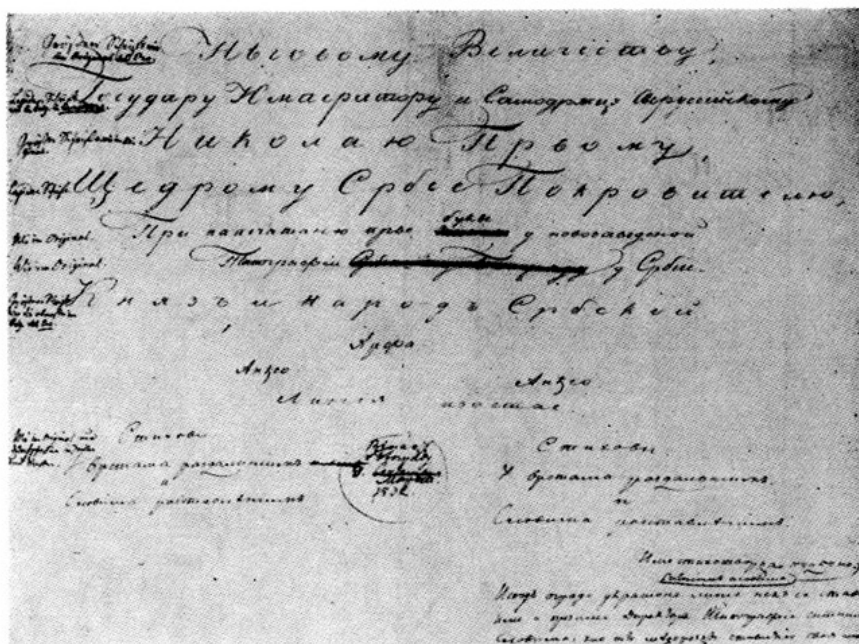
У достављеном списку Попечитељству наводи се да је 1832. године 15. јула штампана *Критика дебелог јера* (:ъ:), издао Г. Јакшић. Затим је наведено да су штампана дела следећа, и то: 6. августа *Песма о случајној буни Срба против даија*, издао Гл. Возаревић; 21. августа *Сабор истине и науке* од др. Јована Стејића; 2. септембра *Политическо земљеописаније* од Димитрија П. Тирола, итд.²¹

Сва моја настојања да нешто сазнам о тзв. *Критики дебелог јера* остала су без резултата. Од савременика, колико ми је познато, нико ништа о томе није забележио или рекао. Отуда се постављају питања: 1) да ли је то заиста штампано? 2) да ли је штампано пре Стејићеве књиге? и 3) шта је у томе спису?

На прво питање сада се не може дати одговор.

На друго питање, ако је то заиста штампано, могу се као одговор дати само претпоставке. Јакшић је био врло близак кнезу Милошу. Он не би могао објавити ништа што не би било кнезу по вољи. Зато је морао објавити нешто што би било у корист дебелог јера. У противном он би морао бежати из Београда као што је то морао урадити Стејић када му је штампано дело без дебелог јера. Ако би ово било тачно, што је највероватније, онда би Јакшић морао штампати ствар у одбрану дебелог јера, и то пошто је настала кривица Стејићева. Она је морала дати повода. Јер, не може се замислити да би Јакшић штампано нешто у одбрану дебелог јера, а Типографија иза тога штампала Стејићево дело без дебелог јера.

Што се тиче трећег питања, такође немамо никаквог доказа на коме бисмо могли заснивати мишљење о садржају тога списа. Позната је полемика око дебелог и танког јера, која је објављена у Давидо-

Факсимил рукописа панегирика посвећеног руском цару
 Faximilé du manuscrit du panegyrique consacré à l'empereur de Russie.

вишевим „Новинама српским“ 1821. године.²² Можда је Јакшић прештампао, из посебног додатка Давидовићевих новина за 1821. годину познату песму Јоакима Вујића *Критика и оштра протестација* противу Вуковог избацавања дебелог јера и танко јера,²³ као што је Возаревић прештампао *Песму о*

случајној буни на даије, такође 1832. године.

Све су ово претпоставке, мање или више веродостојне, али за сада, на основу изложених доказа, мора се примити да је Стејићево дело прва штампана књига у београдској Типографији, и то оно издање које

Штампани панегирик посвећен руском цару

Le panegyrique a l'empereur de Russie imprimé.

ИМ ПЕРОВОМУ ВЕЛИЧЕСТВУ,
ГОСУДАРУ ИМПЕРАТОРУ

САМОДЕРЖЦУ СВЕРУССІЙСКОМУ,

НИКОЛАЮ ПЕРВОМУ,
ЩЕДРОМУ СЕРБІЕ ПОКРОВИТЕЛЮ,

ПРИ НАПЕЧАТАНО ПЕРВЕ КНИГЕ С НОВОЗАВЕДЕНОЈ
 ТИПОГРАФИЈИ У СЕРБИИ

КНЯЗЬ И НАРОДЪ СРБСКІЙ.

Српски постоје створени од Бога
 НИКОЛАЈ Царю Царю!
 Покрени се кривој твојој
 ПЕРВОЈ ПЕРВОЈ ПЕРВОЈ ПЕРВОЈ!

Твојим великим милостию
 Велом ПЕРВОЈ ПЕРВОЈ ПЕРВОЈ!
 Царю великом милостию
 Великој твојој милостию!

Милостию Свѣтлоу ТВОЈОУ
 Свѣтлоу српскимъ милостию;
 Твојим милостию великомъ
 Великою милостию!

Браниш постоје, татину и бабету
 Удруженимъ кривој твојој
 ПЕРВОЈ ПЕРВОЈ ПЕРВОЈ ПЕРВОЈ!
 Великој твојој милостию!

Србиа ТВОЈА СРБИЈА
 Операцио милостию
 Великој и милостию НИКОЛАЈ
 Великој и милостию ПЕРВОЈ!

И милостию милостию
 ПЕРВОЈ ПЕРВОЈ ПЕРВОЈ ПЕРВОЈ!
 Великој и милостию ТВОЈОУ
 Великој и милостию ПЕРВОЈ!

Докторъ Веломилъ.

Издавано Адамомъ Веломилъ, Директоромъ Типографіи.

У БЕОГРАДУ, 3. Марта 1832.

је без дебелог јера. Ово тим пре што и Деловодни протокол Типографије није уредно вођен, па је зато поменути попис допуњаван на основу „Голубице“, и то не само за 1835. годину, за коју су фалили листови. И зато се извод из тог Деловодног протокола, који је нама познат, не може некритички прихватити и на њему заснивати необорив доказ.

3. Штампане панегирика

Године 1832. штампана су у Београду, колико је сада познато, четири панегирика, један поводом посете штампарији, два поводом штампања првог слова и прве књиге, а четврти поводом рођендана оног коме је била посвећена прва књига, али је та посвета ишчупана из примерка пре растурања. Ево тих панегирика:

1. Споменик је поздрав Фердинанду Аустријском, који му је посветио Адолф Берман,²⁴ као директор Књажеско-србске књигопечатње. Текст је на српскохрватском и немачком језику. Датум је 6. мај 1832. године. Берман је 8. маја из Београда обавестио кнеза у Крагујевац о штампању овог панегирика, чији је рукопис сачуван.²⁵ Текстови су прештампани 1833. године.²⁶

2. Поздрав покровитељу Србије, руском цару Николи I, од стране кнеза Милоша и српског народа поводом штампања „прве букве у новозаведеној Типографији у Србији“, са стиховима Димитрија Исаиловића.

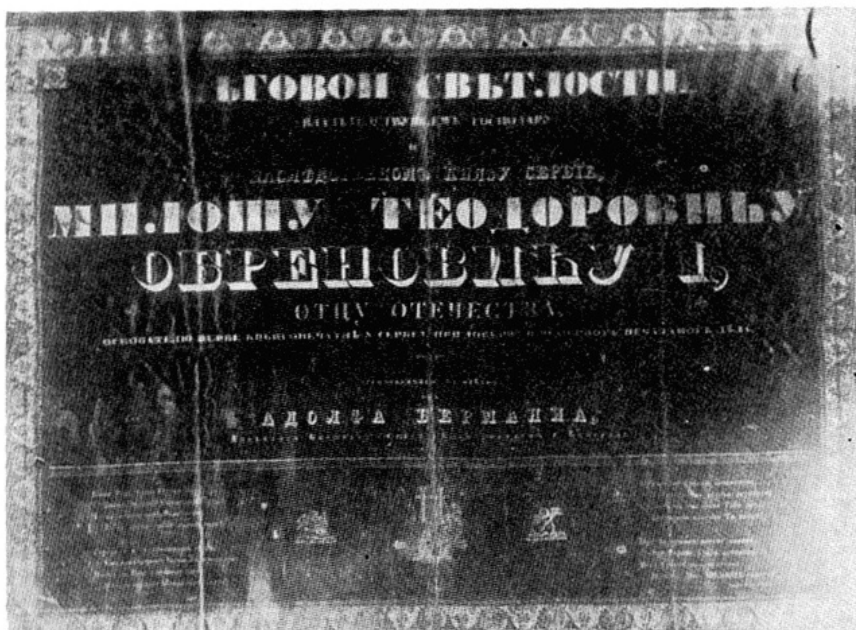
Печатао га је Берман, директор Типографије. Датум штампања је означен као 5. март 1832. године. Текст овог поздрава је прештампан 1833. године.²⁷ Датум наведен на поздраву није онај који је био првобитни на сачуваном рукопису.²⁸ На рукопису је био датум 4. септембар 1832. године, и то „при напечатану прве књиге“, па је тај антидатован 4. мартом исте године, док је место речи „књига“ одштампана реч „буква“, у значењу слова. Ове измене начињене су по наређењу кнеза у време када је настао спор око штампања Стејићеве књиге, о чему ће бити говора и даље у овом раду.

3. Посвета кнезу Милошу, оснивачу прве штампарије у Обновљеној Србији, поводом довршења прве књиге у овој штампарији, од Бермана, директора штампарије. Стихови су Димитрија Исаиловића. Поздрав је датован у Београду 4. септембра 1832. године, али је текст поправљен и касније штампан.

Берман је 7. септембра послао кнезу прво дело већег садржаја штампано у Штампарији коју је кнез основао. Том приликом послао му је и посвету поводом штампања тога дела.²⁹ То писмо је стигло кнезу 8. септембра. Тим поводом је кнез 12. септембра писао Димитрију Исаиловићу, администратору Штампарије. У томе писму су драгоцени подаци за историју штампања прве посвете цару Николи I и кнезу Милошу, као и за историју саме Штампарије у моменту кад је она отпочела са радом. Редиговано, то писмо је сачувано. Речи у

Штампани панегирик на свили посвећен кнезу Милошу

Le panegyrique imprimé sur soie consacré au Prince Miloch.

заградама [] у њему су прецртане. Кнез Милош је писао:

„Уз Стеићеве књиге послао ми је ономадне Берман и печатани свој споменик, мени подигнут при печатању речени књига. Повољна ми је помисао, која га је опредјелила, печатати ми исти споменик. Вама, пак, благодарим свесрдно на стиховима, којима сте исти споменик спроводили. Међутим, препоручујем вам, да дате у споменику истом ово поправити:

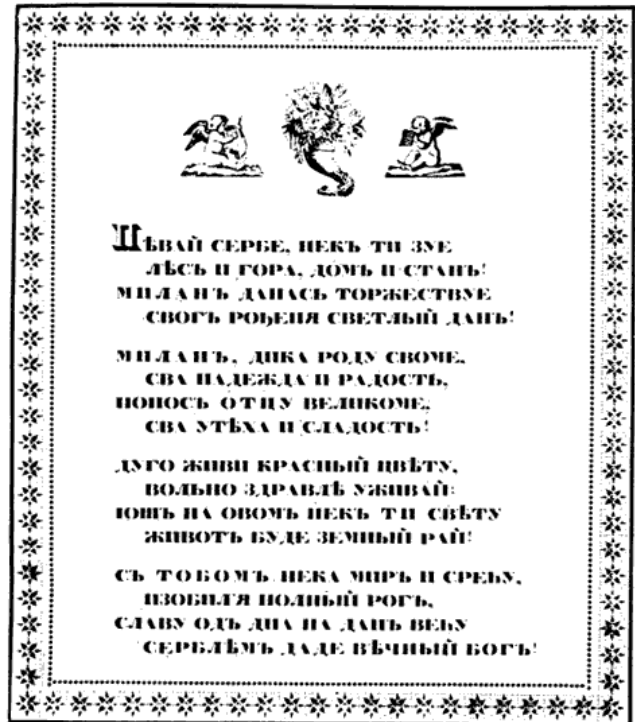
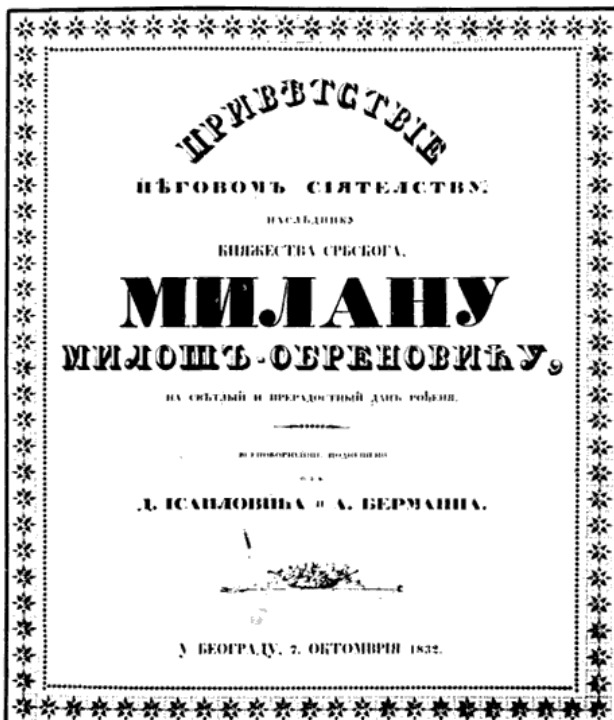
„Мјесто његовој свјетлости — *Његовој*.

Мјесто првом наслѣдном књазу — *Наслѣдственом књазу Милошу Теодор, Обреновићу првomu*.

Мјесто [у новозаведеној] основатељу прве књигопечатње србске — *Основатељу прве књигопечатње [србске] у [Београду] Србији*. Зато што оно његовој врло сходно [шока] рватском стилу; а оно првом наслѣдном књазу није исторически истинито; ја нисам први наслѣдни књаз у Србији; било је под Турским царством и пре мене и [такови] књажева и деспота, но ја сам први Милош [Обреновић] Теодоровић Обреновић. Најпосле ја нисам основатељ прве књигопечатње србске. Печатње србске у Бечу и Будиму предишле пре [Београд] ове наше; но ја сам основатељ ове прве у [Београду] Србији.

Насловна страна панегирика посвећеног сину кнеза Милоша

Page de garde du panégyrique dédié au fils du prince Miloch.

Текст панегирика посвећеног сину кнеза Милоша

Texte du panégyrique dédié au fils du prince Miloch

Давидовић, пак, послао ми је споменик, који би ви и Берман ради били, поднети импер. Николају. И ова је помисао љепа и похвале достојна. Но, само ја налазим да треба, да ја и народ поднесемо исти споменик њему, а и ваша имена да неостану неспоменути. И зато сам заповједио Канцеларији мојој, да поправи онај споменик, који ви печатати намјеравате за импер. Николу. У свему владајте се по приложеном табаку, и у смислу и у струци слова, које где треба употребити, а тако и у подписима вашег и Бермановог имена.

Стихови овог споменика јесу на свом мјесту. Само ми није повољна ријеч *пук* у 5. стиху, у 3. врсти; *пук* говоре Шокци мјесто *народ*, а ми *пук* употребљавамо за означеније пуцања из пушке и топова. По овоме промјените рјеч *пук* у *народ*.

Но, будући да ће вам се тим начином пореметити число слогова, оно 3. и 4. [строфу] врсту, или и сав 5. стих промјените друкчије, но опет исти смисао да остане, зато је и важан и љеп.

Најпосле, препоручујем вам да печатате исти споменик у 10 свилени екземплара златним словима и на свили, које ће најбоље издавати златна слова. Кромје тога печатајте, и 30 екземплара на најфинијој артији и гледајте, да ми сви ти екземплари

дођу до суботе ове недеље, зашто ћу онда имати прилику и послати споменик исти [заједно с више екземплара Стеићеве књиге] у Петроград. Уз споменик не шаљите ми [и 30 екземплара] Стеићеве књига, зашто нећу њи да шаљем у Русију, нити ви ни Берман шаљите их тамо, Стеићеве су, а Стеић није бјегством својим од мене толико заслужио, да му ја, или ко од моји, шаљемо књиге његове онаквим великим лицима, као што су император руски и господа руска. И, будући да никако нисам рад, да се Стеићеве књиге или име његово предамном и спомиње; то нећу ни да стоји оно: При напечатану прве књиге у ново-заведеној Типографији у Србији, већ нека стоји: При печатању прве букве, као да смо ја и народ споменик овај императору одма дали печатати, како се прво писме [!] у новозаведеној Типографији преписало, пак, како би Русима што друго могли премислити, кад би ставили: при напечатану првог слова ил' писмена, а оно нека стоји: прве букве, ово ће боље разумјети".³⁰

На писмо кнеза Милоша од 12. септембра одговорио је Исаиловић 18. и.м. Он је тада известио кнеза да је са Берманом поступио према наредби све што се односи на поздрав цару и кнезу, и да су унели исправке у текстове. У исто време јављао је да до одређеног рока, тј. до наредне суботе, неће моћи израдити споменике, јер нису имали потребну свилу, слова и злато.

Осим тога слова разне величине требало је тек да изреже у дрвету сам Берман. Свиљу и злато нису могли добити у Земуну и другим местима. То је требало наручити у Бечу. Берман је имао само „да се два екземплара ове струке печатати могу“ на свили, а друге могли су на белој и у разним бојама финој хартији. За друге примерке, за оба поздрава, надали су се да ће добити из Беча за осам дана свилу и злато, па су обећавали кнезу да ће тада испунити његову вољу.³¹

Исаиловић је 25. септембра обавестио кнеза да му шаље два примерка поздрава на свили, а друге примерке на финој и у разним бојама хартији, и да ће остале примерке поздрава цару и њему у довољном броју послати чим стигне свила и злато из Беча.³²

Сачуван је један примерак поздрава кнезу Милошу на свили плаве боје и златним словима. Велик је 58×43 цм. Он се налази у Кабинету графике у Народном музеју у Београду.

4. Привјестије Милану Обреновићу на рођендан од Димитрија Исаиловића и Адолфа Бермана; штампано 7. октобра 1832. године. Примерак се чува код др Георгија Михаиловића у Инђији. То су два непагинирана листа, вел. 27×34,5 цм. На првом листу је наслов, а на другом текст песме, коју је вероватно написао Исаиловић.

НАПОМЕНЕ

¹ Држ. архив Србије, КК, ХХХИХ—1.

² Александар Арнаутовић, *Штампарије у Србији у XIX веку*, Београд 1912, 5—60; Светислав Шумаревић, *Штампа у Срба*, Београд 1936; Лазар Плавшић, *Српске штампарије од краја XV до половине XIX века*, Београд 1959, 130—140. О куповини штампарије нађени су списи у Русији. Микрофилм тих списа је у Народној библиотеци у Београду, у Одељењу старе књиге и рукописи.

³ Др Војислав Михаиловић, *Из историје сањетета у Обновљеној Србији од 1804—1960*, Београд 1951, 22—28.

⁴ Одобрење је дала Књажевска канцеларија у Крагујевцу 2. V 1832. г.

⁵ Одобрење за штампу дала је Књажевска канцеларија у Крагујевцу 13. V 1832. г.

⁶ Одобрење је за штампу дала Књажевска канцеларија у Крагујевцу 16. VI 1832. г. Зна се да је за ово дело било још пре 14. марта штампано у Београду Тиролово *Објављеније*, (*Вукова преписка*, I, 417).

⁷ Држ. Архив Србије, КК, ХХХИХ—22; Арнаутовић, 58.

⁸ *Голубица* 1839, 275.

⁹ *Вукова преписка* VI, 81.

¹⁰ *Вукова преписка* V, 264.

¹¹ *Вукова прописка* I, 428—429.

¹² *Вукова преписка* I, 432.

- ¹³ Вукова преписка I, 440.
¹⁴ Вукова преписка II, 664—667.
¹⁵ Држ. архив Србије, КК, XXXIX, 23—24.
¹⁶ Вукова преписка, II, 664.
¹⁷ Држ. архив Србије, КК, XXXIX—27.
¹⁸ Вукова преписка III, 522.
¹⁹ Вукова преписка III, 167.
²⁰ Владан Недић, Библиотека Вука Караџића, Библиотекар 1955, 163—165.
²¹ Држ. архив Србије, Поп. просвјештенија 1842, VI, 440.
²² Вук. Стеф. Караџић, Граматички и полемички списи, Београд 1895, I, 109—116.
²³ Караџић, нав. дело, II, 112—116.
²⁴ Михаило Подољски, Адолф Берман, Срп. књ. гласник 35 (1932), 589—594; Д. В. „Чаршав исечен маказама“ донео је „Настављеније“ Државној штампарији, Ново време (Београд) 15. XI 1942.
²⁵ Држ. архив Србије, КК, XXXIX—13.
²⁶ Забавник 1833. Види примерак у Народној библиотеци у Београду С—I 127.
²⁷ Забавник 1833. Види примерак у Нар. библиотеци у Београду.
²⁸ Држ. архив Србије, КК, XXXIX—13.
²⁹ Држ. архив Србије, КК, XXXIX—23.
³⁰ Држ. архив Србије, КК, XXXIX—25.
³¹ Држ. архив Србије, КК, XXXIX—28.
³² Држ. архив Србије, КК, XXXIX—29.

LES PANÉGYRIQUES PUBLIÉS À L'OCCASION DES PREMIERS OUVRAGES IMPRIMÉS
 À L'IMPRIMERIE NATIONALE DE LA SERBIE RESTAURÉE.

Dr. Ljubomir Durković-Jakšić

La première imprimerie à Belgrade datait de 1552. Elle était propriété privé. Il y avait eu ensuite des tentatives pour fonder une imprimerie dans la ville, mais sans succès jusqu'en 1830. A cette époque une imprimerie a été achetée en Russie et l'année suivante elle a été transporté à Belgrade et cette même année a commencé à tra-

vailer. Cette imprimerie était la propriété de l'Etat.

A l'occasion de la première lettre et du premier livre imprimés dans la première imprimerie de la Serbie restaurée quatre panégyriques ont été publiés: à Ferdinand d'Autriche, au empereur Nicolas Ier des Russes, au Prince Miloš et à son fil Milan.

